

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2025/№2

**TA'LIM VA
INNOVATION
TADQIQOTLAR**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

№2/2025
FEVRAL

Muassis:

Buxoro davlat universiteti
Fan va ta'lim MChJ

Bosh muharrir: Ma'murov
Bahodir Baxshulloyevich, Buxoro
davlat pedagogika instituti rektori

Jamoatchilik kengashi raisi:
Xamidov Obidjon Xafizovich,
Buxoro davlat universiteti rektori

Mas'ul kotib: Akramova
Gulbahor Renatovna

Texnik muxarrir: Davronov
Ismoil Ergashevich

Tahririyat manzili:
Buxoro shahar,
Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy

E-mail:
eirjurnal2020@gmail.com

Jurnalning elektron sayti:
www.interscience.uz

Jurnal OAK Rayosatining 2021
yil 30 sentyabrda 306/6-son
Qarori bilan **PEDAGOGIKA,**

PSIXOLOGIYA,
FILOLOGIYA, TARIX
FANLARI bo'yicha falsafa
doktori (PhD) va fan doktori
(DSc) ilmiy darajasiga
talabgorlarning dissertatsiya
ishlari yuzasidan asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar
ruyxatiga kiritilgan

Bosishga ruxsat etildi:

10.03.2025 y.
Qog'oz bichimi 60x84 1/8.
b/t.12,5.

Buyurtma raqami №0325
«FAN VA TA'LIM» nashriyotida
chop etildi. Buxoro shahar
<https://interscience.uz/> saytida
joylashtirildi

Jurnal 28.07.2021 yilda 9305
raqami bilan O'zbekiston
Ommaviy axborot vositalari davlat
ro'yxatidan o'tgan

Jurnal 2020 yilda tashkil topdi va
2 oyda 1 marta chop etildi.
2021 yil noyabr oyidan boshlab
har oyda 1 marta o'zbek, rus va
ingliz tillarida chop etiladi

«Ta'lim va innovatsion
tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-
metodik jurnalidan ko'chirib
bosish tahririyatning roziligi bilan
amalg oshiriladi

Maqolada keltirilgan faktlarning
to'g'riligi uchun muallif
mas'uldir

07.00.00 – TARIX FANLARI	
Ma'murov B.B.Abdurauf Fitrat Buxoro xalq sho'rolar jumhuriyatining maorif noziri	8
Bayqabilov X. M., Poytaxt shaharlar: tarixiylikdan zamonaviylik sari	11
Imomov U. I. Nemis va fransuz tarixshunos olimlarining Samarqand tarixiga oid ma'lumotlari manba sifatida	18
Orziev M. Z., Amir Temur hokimiyat tepasiga kelish arafasida Movarounnahrda urug' qabilalarining joylashuvi xususida	22
Raximbayev X. X. Xorazmshoh-Anushteginiylar qo'shini etnik tarkibi.	27
Turayeva S. R., Rossiya imperiyasining Turkiston mintaqasidagi tog'-konchilik sohasiga oid mustahkamlachilik siyosati	33
Xodjimuratova D. S. Eronda islohotchi prezidentlar davrida davlat ijtimoiy-siyosiy tizimi transformatsiyasi	40
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
Абдуллаева Н. Н., Психологический аспект пословиц: как пословицы отражают наше восприятие мира и людей?	45
Islomov D. Sh., Fransuz va o'zbek masallarida emotiv birliklarning pragmatik ta'siri	49
Karimova Sh. K., Daminova F N., The expression of human values in the poems of Robert Burns and Muhammad Yusuf	54
Khamdamova G. K., The semantics of somatic units in Theodor Dreiser's novel "Sister Carrie"	59
Radjabov R. R., Fransuz tiliga boshqa tillardan o'zlashgan so'zlar talaffuzi hamda imlosi	63
Rakhmonova Sh., The significance of the english language in educating modern technology at higher education institutions	69
Rustamova M. M. Phraseological units and emotionality: a comparative analysis of italian and uzbek languages	73
Ruziyeva D. S., "Hamlet" va "Mirzo Ulug'bek" – tragediya janrining nodir namunalari	79
Saidova I. A., Badiiy matnlarda so'z o'yinining fonetik ifodalanishi	83
Saidova N. A., O'zbek badiiy asarlarida argo va jargonlarning qo'llanish xususiyatlari	87
Saidova Z. S., Maqsud Qoriyevning "Ibn Sino" romanida bosh qahramon kechinmalari tasviri	93

AMIR TEMUR HOKIMIYAT TEPASIGA KELISH ARAFASIDA MOVAROUNNAHRDA URUG' QABILALARINING JOYLASHUVI XUSUSIDA...

*Orziev Mahmud Zaynievich,
Buxoro davlat universiteti "Arxeologiya va Buxoro tarixi" kafedrası t.f.f.d. (PhD) dosent.*

*Beknazarov Sobirjon Barotboy o'g'li,
Xalqaro innovasion universitet o'qituvchisi, mustaqil talqiqotchi*

Annotasiya: Ushbu maqolada Movarounnarhni mo'g'ullar tomonidan istilo qilinganidan keyin yurtimizga kirib kelib o'rnasha boshlagan turk-mo'g'ul qabilalari, ularning joylashuvi, 1269 yilda Talas vodiysida bo'lgan qurultoyda Chig'atoy ulusining bir qismini yana bir chingiziy Xaydu bosib olishi va Chig'atoy ulusidagi turk-mo'g'ul qabilalarini ayrimlari Movarounnahrga ko'chirib yuborilishi, ularning o'troqlashuvi va joylashuvi masalalari yoritilgan. Shuningdek, Movarounnahrdagi turk-mo'g'ul qabilalarining joylashgan hududidan qachon va qaerga ko'chganligi, ko'chishning sabablari, urug' qabilalar joylashgan yerlar tavsifi masalalari, urug'-qabilalarning Chig'atoy ulusida tutgan o'rni, nufuzi va siyosiy jarayonlarda ishtiroki, tarixiy taqdiri masalalari, urug'-qabilalarning udel mulk olish uchun xon saroyida o'tashi lozim bo'lgan majburiyatlar, siyosiy jarayonlardagi o'zgarishlar bilan urug'-qabilalarning nufuzini oshishi va pasayishi masalalari, urug'-qabilalarning keyingi taqdiri masalalari, amir Qazag'an va Movarounnahrdagi siyosiy parokandalik davrida turk-mo'g'ul qabilalarining hokimiyat uchun kurashga ishtirok etishlari, o'z mutaqil boshqaruvlariga erishish yo'lidagi kurashlari, Amir Temur va amir Husaynlarning jeta mo'g'ullariga qarshi kurashi jarayonida turk-mo'g'ul qabilalarining ishtiroki va Amir Temurning Movarounnahrdagi hokimiyat tepasiga kelishi arafasida urug'-qabilalar joylashgan hududlar xususida atroflicha ma'lumotlarni tarixiy adabiyotlarda keltirilgan fakt va dalillarga tayanib yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Urug', qabila, joylashuv, hokimiyat, kurashlar, parokandalik, o'zaro kurashlar, ulus, hukumron, saroy, chorva, yaylov

ПО ПОВОДУ РАСПОЛОЖЕНИЯ РОДОВЫХ ПЛЕМЕН В МОВАРУННАХРЕ НАКАНУНЕ ПРИХОДА К ВЛАСТИ АМИРА ТЕМУРА...

*Орзиев Махмуд Зайниевич,
Бухарский государственный университет Кафедра «Археология и история
Бухары» к.ф.н. (доцент) доцент.*

*Бекназаров Собирджона Баротбаевич,
Преподаватель Международного инновационного университета, независимый
издатель*

Аннотация: В данной статье тюрко-монгольские племена, проникшие в нашу страну после завоевания Моваруннарха монголами, их размещение, а также другая часть Чигатайского улуса на съезде, состоявшемся в Таласской долине в 1269 году, были отданы другому Чингису. Ханское завоевание и часть тюрко-монгольских племен Чигатайского улуса были переселены в Мовароуннахр, их расселение и местонахождение были прикрыты. Также, когда и куда тюрко-монгольские племена в Мовароуннахре переселились из этого района, причины миграции, вопросы описания земель, на которых расположены роды, место родов в Чигатойском улусе, их влияние и политические процессы, вопросы участия, историческая судьба, обязательства, которые должны пройти роды в ханом дворце для получения земельной собственности, вопросы увеличения и уменьшения влияния родов при изменении политических процессов, вопросы дальнейшей

судьбы родов, эмир В период политического хаоса в Казагане и Моваруннахре, тюрко-монгольские племена участвовали в борьбе за власть, своей борьбе за достижение своего независимого правления, а также в борьбе Амира Темура и Амира Хусейна против Джета-монголов накануне участия Гюлей. племен и прихода к власти Амира Темура в Моваруннахре, на основе фактов и свидетельств, представленных в исторической литературе, освещаются подробные сведения о территориях расположения родов и племен.

REGARDING THE LOCATION OF CLAN TRIBES IN MOVAROUNNAHR ON THE EVE OF AMIR TEMUR COMING TO POWER...

Orziev Mahmud Zaynievich,
Bukhara State University «Archaeology and History of Bukhara» Department Ph.D.
(PhD) associate professor.

Beknazarov Sobirjon,
Teacher of the International Innovation University, independent publisher

Abstract: In this article, the Turko-Mongol tribes that entered our country after the conquest of Movarounnarh by the Mongols, their location, and another part of the Chigatai ulus in the congress held in the Talas Valley in 1269, were given to another Genghis Khan. The Khaydu conquest and some of the Turko-Mongol tribes in the Chigatay ulus were moved to Movarounnahr; their settlement and location were covered. Also, when and where the Turko-Mongol tribes in Movarounnahr moved from the area, the reasons for the migration, the issues of the description of the lands where the clans are located, the place of the clans in the Chigatoy ulus, their influence and political processes issues of participation, historical destiny, the obligations that clans must pass in the khan's palace to receive land ownership, issues of increasing and decreasing influence of clans with changes in political processes, issues of the future fate of clans, emir During the period of political chaos in Kazaghan and Movarunnahr, Turko-Mongol tribes participated in the struggle for power, their struggle to achieve their independent rule, and the struggle of Amir Temur and Amir Husayn against the Jeta Mongols. On the eve of the participation of the Gul tribes and Amir Temur's coming to power in Movarunnahr, detailed information about the areas where the clans and tribes are located is covered based on the facts and evidence presented in the historical literature.

Kirish. Ma'lumki, XIII asr boshida Movarounnahr hududini Chingizxon boshchiligidagi turk-mo'g'ul qabilalari bosib olgan edi. Chingizxon vafotidan oldin o'zi istilo qilgan hududlarni o'g'illari o'rtasida taqsimlagan bo'lib, Movarounnahr hududi uning ikkinchi o'g'li Chig'atoyxonga ulus sifatida berilgan. Shuningdek, Chig'atoyxonga xizmat qilish uchun Chingizxon turk-mo'g'ul qabilalarini ham bir qismini bergan bo'lib, o'z navbatida Chig'atoyxon ularni o'z ulusi hududlarida yer, yaylov berib joylashtirgan. Bu Movarounnahrda turk-mo'g'ul qabilalarining kirib kelishidagi yana bir to'lqin bo'lib, Amir Temur hokimiyat tepasiga kelgunga qadar ular yashash joylari siyosiy arayonlarda o'zgarib borgan.

Adabiyotlarga sharh. Mavzuni yoritishda foydalanilgan tarixiy adabiyotlardan manbaviy ahamiyatga ega bo'lgan Rashididdinning "Sbornik letopisey" asari va Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma" asarini alohida sanab o'tish lozim. Chunki, bu asarlarda Movarounnahrda kirib kelgan turk-mo'g'ul urug'-qabilalari va ularning joylashuviga oid dastlabki, asosli ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, keyingi davrlarda yaratilgan "Amir Temur jaxon tarixida" (2001y), O.K. Karaevning "Chagatayskiy ulus. Gosudarstvo Xaydu. Mogulistan. Obrazovanie kirgiskogo naroda" (1995 y) asarlari, J.Q. Ko'charov "Amir Temur va temuriylar davrida Buxoro vohasidagi siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayot (XIV asr 70-yillari –

XV asr)“ dissertatsiyasi va B.Usmonovning Farg‘ona vodiysi amir temur va temuriylar davrida: monografiya; ilmiy nashr; kirill yozuvida; B.Usmonov. – Farg‘ona: “Farg‘ona” nashriyoti, 2019. Monografiyasida ham qimmatli ma’lumotlar berilgan.shuningdek, mavzuni mazmunan yoritishda; V.M.Masson, V.A. Romodin, A.Ochirlarning asarlaridan ham keng foydalanilgan.

Natijalar va mulohazalar. Mo‘g‘ullar istilosi, Chig‘atoy ulusi mavjud bo‘lib turgan davrida Movarounnahr hududiga bir qator turk-mo‘g‘ul qabilalari kirib kelib o‘rnashganligini ko‘rishimiz mumkin. Turk-mo‘g‘ul qabilalari Chig‘atoy ulusi xonlaridan o‘zlari ko‘chib yurishlari va chorva ehtiyoji uchun yer-mulk olganlar. Shu bilan bir qatorda buning evaziga harbiy majburiyat o‘tashlari lozim bo‘lgan. Shuningdek, chingiziylardan bo‘lgan Xaydu Chig‘atoy ulusining bir qismini istilo qilgandan so‘ng 1269 yilgi qurultoyda Chig‘atoy ulusining sharqiy qismi (hozirgi Sharqiy Turkiston, Talas vodiysi)da yashovchi turk-mo‘g‘ul qabillari bo‘lgan Movarounnahr ga ko‘chib o‘tishlari lozim bo‘lgan.ko‘chib kelgan qabilalarning yiriklari sifatida tarixiy adabiyotlarda Arlot, Jaloyir, Qavchin va Barloslar alohida tilga olib o‘tilgan. Bu qabilalarning har birining o‘z vazifasi bo‘lib, Qavchin qabilasi xon saroyida xizmat qilishi lozim bo‘lsa, arlotlar uchun yashash hududi sifatida Amudaryo bo‘ylari ajratilgan, jaloyirlarga ulus sifatida Xo‘jand atroflari berilgan bo‘lib, barloslar Kesh hududida o‘rnashganlar[1. 56]. Bu Movarounnahr hududiga mo‘g‘ullar hukumronligi davriga turk-o‘g‘ul qabilalari kirib kelishining so‘nggi yirik to‘lqini bo‘lgan.

Movarounnahr ga kirib kelgunga qadar ushbu qabilalar quyidagi hududlarda yashaganlar. Barloslar XII asr oxiriga qadar mo‘g‘ullarning Nirun deb nomlangan qabilasi tarkibidagi urug‘lardan biri sanalganyu shuningdek, asl mo‘g‘ul qabilalari nirunlar deb atalgan bo‘lib, mo‘g‘ullarning boshqa qabilalari Darlikin deb nomlangan[7. 121]. Yuqorida keltirilgan ma’lumotlardan XII asr oxirigacha barloslar asl mo‘g‘uliston hududlarida yashaganlar. Barloslar Chingizxon tomonidan Chig‘atoyxon xizmatiga berilgandan so‘ng Chig‘atoyxon barloslar yashaydigan hududlar sifatida Ili daryosi bo‘ylarini belgilab bergan. XIII asr o‘rtalarigacha aniqrog‘i 1269 yilgi qurultoygacha barloslar Ili daryosi sohillarida yashaganlar. Qurultoyda Chig‘atoy ulusi bir qismi Xaydu qo‘l ostiga o‘tgandan keyin barloslar XIII asr 60-yillari oxirlarida mingta oila Kesh viloyatiga ko‘chib o‘tishga majbur bo‘lgan[10. 458]. Hozirgi kunga qadar barloslarning ushbu hududda yashab qolganliklarini ko‘ramiz.

1269 yilgi uluslarni qayta taqsimlanishiga xizmat qilgan qurultoydan so‘ng Movarounnahr hududiga kirib kelgan qabilalardan yana biri Qavchinlar bo‘lib hisoblanadi. Qavchilar kelib o‘rnashgan hudud sifatida Farg‘ona vodiysi va Qashqadaryoning G‘uzor tumani hududlari keltirib o‘tilgan[3. 22]. Qavchinlar 1269 yildan boshlab Chig‘atoy xonlarining asosiy tayanchi bo‘lganlar va xon saroyida xizmatda bo‘lganlar. Amir Temur hokimiyat tepasiga kelganda ham Qavchinlar Amir Temur saltanatining ishonchi harbiylari bo‘lib, qavchinlardan bo‘lgan amir Musiq qavchinga Amir Temur Xorazimni boshqarishni topshirgan. Shu tariqa qavchinlarning Xorazimga ham ko‘chib o‘tishi sodir bo‘lgan[10. 458-459]. Shu vaqtdan boshlab Qavchinlarning katta qismi Xorazimda yashab qolganlar.

Arlod qabilasi XII asr asrning oxiriga qadar Tayjiut qabilasi tarkibida bo‘lib, Onon daryosi va Xeytey tog‘lari orasida yashagan. XIII asr o‘rtalarida Chingizxonni markazlashtirish siyosatini qo‘llab-quvvatlaganlar[7. 15]. Shu tariqa alohida qabila vakillari sifatida Chingizxon va uning avlodlariga xizmat qilganlar. Chig‘atoyxon xizmatiga berilgan vaqtda arlotlar XIII asrda Yettisuv hududlarida yashaganlar. Shu asrning 60-yillarida hozirgi Shimoliy Afg‘oniston va Surxondaryo viloyatining janubida o‘rnashganlar. Shuningdek, Xuroson tarixiy geografik o‘lkasining Afg‘onistonga tegishli qismlarida yashab qolganlar[10. 459]. Keyinchalik arlodlarning boshqa hududlarga tarqalishi ham sodir bo‘lgan. Jumladan Buxoro viloyatida Olot tumani mavjud bo‘lib, xalq etimologiyasida Olot tumani atamasi Arlot qabilasi nomining talafuzda o‘zgargan shakli deb qaraladi.

1269 yildan so‘ng Movarounnahr ga ko‘chib kelgan to‘rt yirik qabiladan yana biri Jaloyirlar

bo'lib, ularning shakllanishida turk, mo'g'ul, tungus etnonimlari ishtirok etgan va qabila shakllanishi XII asr oxiri – XIII asr boshlariga to'g'ri kelishi xususida ma'lumotlar mavjud. Jaloyir qabilasi shakllangan vaqtda ularda dastlab yetti urug' bo'lgan bo'lib, Chingizxon davrida ularning ikki urug'i g'arbiy qanotga, to'rt urug'i sharqiy qanotga ajratilgan, bir qismi esa O'qtoy ixtiyoriga berilgan. Chingizxon mulklarini o'g'illari o'rtasida taqsimlanganda jaloyirlar Jo'ji, Chig'atoy uluslari va keyinroq elxoniylar saltanati hududlariga ham tarqalganlar[7. 190-191]. Amir Temur hokimiyat tepasiga kelish arafasida ham jaloyirlar Xo'jand hududlarda yashab qolganlar.

Mo'g'ullar hukumronligi so'nggi davrida, Amir Temurning hokimiyat tepasiga kelishi arafasida Movarounnahrda ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda turk-mo'g'ul qabilalarining ta'siri katta bo'lib, ularning ayrimlari qudrati va ta'siri katta bo'lib, Movarounnahrda yetakchilik qilish uchun kurashlar olib borgan bo'lsalar, ayrimlari o'zlari mustaqil siyosat yuritishga harakat qilganlar. Sharafiddin Ali Yazdiyda keltirilgan ma'lumotlarga qaraganda, Movarounnahrda yashagan qudratli qabilalar quyidagi hududlarda joylashganlar. Kesh shahrida Barlos qabilalari yashagan bo'lsa, Xo'jandda Jaloyirlar, Sulduzlar Balxda Naymanlarning apardiy urug'i Shibirg'on va Huttalonda, Yasovuriylar Totkent va Saripul (hozirgi Samarqand viloyati hududi) yashaganlar[2. 19]. Bu kabi joylashuv Chig'atoy ulusida amir Qazag'an o'ldirilgandan keyingi siyosiy boshboshdoqlik boshlangan davrdagi qabilalarning joylashuvi bo'lib, zafarnomadan boshqa tarixiy manba va adabiyotlarda ham keltirib o'tilgan. Masalan Muiniddin Natanziyda, Amir qazag'an vafotidan keyin amir Husan darbadarlikda kun kechirgan. Ilgari Qazag'anga qarashli yerlarni boshqa qabila vakillari egallab olganlar. Masalan, amir O'ljoybug'a sulduzlarga bosh bo'lib amir Qazag'anga qarashli yerlarga sardorlik da'vo qilgan, naymanlar amiri Hamidhoja Shibirg'onni o'z tasarrufiga kiritgan. Amir Kayxusrav va amir O'ljoytu Apardi ittifoq bo'lib, Xatlon viloyatini qo'lga kiritgan. Shuningdek, amir Xizr yasovuriy o'zini mustaqil his qilganiga oid fikrlarni keltirib o'tgan[6. 52]. Demak, amir Qazag'anning o'limi Chig'atoy ulusidagi turk-mo'g'ul qabilalarining joylashuviga kamroq bo'lsada ta'sir ko'rsatgan deb xulosa qilish mumkin.

Hozirgi vaqtda Afg'onistondagi Hazara qabilasi tarkibidagi Karaun (qoraunas) urug'i mavjud bo'lib, ular asosan Bog'dis viloyati atroflarida ko'pchilikni tashkil qilib yashaydilar[5. 302-303]. Qoraunas mo'g'ullar hukumronligi so'nggi davrida katta harbiy kuchga ega qabila bo'lib, amir Qazag'an va uning oilasiga xizmat qilganlar. Ammo, amir Qazag'an o'ldirilgandan so'ng Qoraunas qabilasida bo'linish sodir bo'lgan deb xulosa qilish mumkin. Chunki, qoraunaslarning bir qismi amir Husaynga xizmat qilishni davom ettirgan bo'lsalar, bir qismi Munk, Solisaroy (Huttalon) shaharlarida mustaqil siyosat yuritishga harakat qilganlar[6. 44]. Keyingi tarixiy jarayonlarda ushbu qabilaning ta'siri kamayib borganligini ko'rishimiz mumkin. Movarounnahrning markaziy qismi hisoblangan Zarafshon daryosi havzasi va unga tutash yerlarda, XIV-XV asrlarda Qarluqlar va ularga qarindosh Xalaj, Chigil qabilalari yashaganlar. Shuningdek, bu qabilalarning Toxariston hududlarida ham yashaganliklari ma'lum. Amir Temur hukumronligi yillarida Zarafshon daryosi havzasiga Dashti qipchoqdan Qang'li qabilasining bir qismining kirib kelishi ham sodir bo'lganligi tarixiy adabiyotlarda keltirib o'tilgan[10. 467-468]. Tarixchi olim J.Ko'charov keltirgan ma'lumotlarda, Zarafshon vohasining janubiy-g'arbiy qismida, ya'ni Buxoro vohasida yasovuriylar ham yashagan bo'lishi mumkinligi tilga olib o'tilgan[4. 19]. Shuningdek, Yasovuriylar Samarqand atrofidagi Saripul va Totkenda (Yazdiy ma'lumotlarida) yashaganliklari keltirib o'tilgan[10. 470]. Zarafshon vohasida yasovuriylar salmog'i anchagina bo'lgan deyishga asoslar yetarli deb hisoblash mumkin.

Chig'atoy ulusida, xususan ulus ikkiga bo'lingandan keyin Chig'atoy ulusining sharqiy qismida katta qudratga ega bo'lgan Dug'lot qabilasining ham bir qismi Movarounnahrda kelib o'rtnashgan. Dug'lotlar XIV-XV asrlarda Ili havzasi va Yettisuvda yashaganlar. Shu bilan bir qatorda ularning bir qismini Farg'ona vodiysi, Samarqand, Hisor va Qorategin

hududlariga tarqalishi va tarqoq holda yashaganliklari ma'lum[10. 468]. Chig'atoy ulusining g'arbiy qismida dug'lotlar katta ta'sir kuchgaega bo'lmaganlar. Amir Temur Movarounnahrni birlashtirish uchun kurash olib borish jarayonida Kumaz va O'rnak Temur boshchiligidagi uch-to'rt mingdan iborat mo'g'ullar Toshkent vohasida hukumronlik qilishgan. Amir Temur ularni bo'ynsundirsada, quvib yubormagan[9. 78]. Ammo, mo'g'ullarning qaysi qabilasi yoki urug'lari Toshkent vohasida yashab qolganiga oid ma'lumotlarga hozircha ega emasmiz.

Sulduzlar mo'g'ullarning darlinkin tamog'idan bo'lib, afsonalarga ko'ra, ular Alanquva davridan oldinroq ham mavjud bo'lganlar[8. 76]. XII asr oxirlarida sulduzlar tayjiutlar tarkibida bo'lib, Chingizxonning markazlashtirish siyosatiga qarshi kurashganlar[7. 156]. Chig'atoy ulusi davrida sulduzlar Chog'aniyon, hisor vodiysi va Shimoliy Afg'onistonning Balx viloyati atroflarida yashaganlar. Shimoliy Afg'oniston hududlarida XIV-XV asrlarda arg'inlar ham yashagan. Arg'inlar nisbatan ko'proq yashagan hudud sifatida Movarounnahrning Farg'ona vodiysini keltirib o'tish mumkin[10. 468-469]. Chig'atoy ulusida mo'g'ullar hukumronligi so'nggi davrida Amir Temur va amir Husaynlarning Ilyosxo'jaga qarshi kurashlari davrida (taxminan 1362-1364 yillar atrofi) amirlar Xulm atrofida Buruldoy degan el (qabila)ga hujum qilib uni bo'ynsundirgach, Badaxshonga qarshi yurish qilganliklari tarixiy adabiyotlarda qayd etilgan[6. 61]. Demak, siyosiy hayotda bu qabila katta rolo'ynamagan. Shuningdek, bu kabi kichik urug' yoki qabila Boburning "Boburnoma" asarida ham tilga olib o'tilgan bo'lib, Bobur Andijon viloyatining tog'li hududlarida Chag'roq (Chig'arak) deb ataladigan etnik guruh yashaganligini yozib qoldirgan[10. 474]. Bir so'z bilan aytganda Chig'atoy ulusida mo'g'ullar hukumronligining so'nggi davrida bir qator urug'-qabilalar hokimiyat uchun kurashlar olib borganlar va siyosiy jarayonlar ta'sirida o'zlari yashab turgan hududlarni o'zgartirishga majbur bo'lganlar deb xulosa qilish mumkin.

Xulosa. Amir Temur Movarounnahrda hokimiyatni qo'lga kiritish arafasida sodir bo'lgan siyosiy jaranlar shunchaki jangu-jadal bo'lib qolmay, bu kurashlar urug'-qabila va xalqlarning hayotiga katta ta'sir ko'rsatgan. G'olib urug'-qabilalar o'zlarining xo'jalikva iqtisodiy asoslarini yaxshilab olish imkoniga ega bo'lsalar, mag'lub bo'lgan urug'-qabila vakillari boshqa hududlarga ko'chishga majbur bo'lganlar va shu tariqa Movarounnahrda urug'-qabilalarning joylashuvida o'zgarishlar kelib chiqqan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Амир Темур жахон тарихида / Масъул мухаррир: Х-Кароматов. Муаллифлар жамоаси: С.Саиддосимов (рахбар), А.Ахмедов, Б.Ахмедов ва бошқ. Тўлдирилган ва қайта ишланган иккинчи нашр. - Т.: Шарк, 2001. - 293 б.
2. Ўзидий, Шарафуддин Али. Зафарнома // Сўз боши, табдил, изоҳлар ва кўрсаткичлар муаллифи ва нашрга тайёрловчилар: А.Аҳмад, Ҳ.Бобобеков: Масъул мухаррир Б. Эшпўлатов. Нашрлар ва матбаачилар гуруҳи: И.Шогуломов ва бошқалар // - Т.: Шарк, 1997. - 384 б. + 16 илова.
3. Караев О.К. Чагатайский улус. Государство Хайду. Могулистан. Образование кыргызского народа. - Бишкек: Кыргызстан, 1995. - 160 с.
4. Кўчаров Ж.Қ. Амир Темур ва темурийлар даврида Бухоро воҳасидаги сиёсий, иқтисодий ва маданий ҳаёт (XIV аср 70-йиллари – XV аср). Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) олиш учун ёзилган диссертация. – Қарши 2021. – 158 б.
5. Массон В.М., Ромодин В.А. История Афганистана. В двух томах. Том I. С древнейших времен до начала XVI века. - М.: Наука, 1964. - 462 с.
6. Натанзий Муйиниддин. Мунтахаб ут-тавориhi Муиний (Муиний тарихлари танланмаси) / Муиниддин Натанзий; форс тилидан тарж., сўз боши ва изоҳлар муаллифи Ғ.Каримий; масъул мухаррир А.Ўринбоев. - Т.: O'zbekiston, 2011. - 264 б.
7. Очир А. Монгольские этнонимы: вопросы происхождения и этнического состава монгольских народов. Элиста: КИГИ РАН, 2016. - 286 с.
8. Рашид ад-Дин. Сборник летописей / пер. с персидского Л.А. Хетагурова, редакция и примечания проф. А.А. Семенова. - Т. 1, кн. 1. - М - Л.: Издательство Академии Наук СССР, 1952. - 219 с.
9. Усмонов Б. Фарғона водийси амир темур ва темурийлар даврида: монография; илмий нашр; кирилл ёзувида; Б.Усмонов. – Фарғона: “Фарғона” нашриёти, 2019. – 288 б.
10. Ўзбек халқининг келиб чиқиш тарихи / А.Аскарлов. – Т.: O'zbekiston, 2015. – 680 б.
11. Orziyev MZ History of Border Conflicts Between the States of Bukhara and Afghanistan in the Second Half of the 18th Century
12. Orziyev MZ Amir Temur va temuriylar davrida Buxoro shahri taraqqiyotiga oid
13. Orziyev M. Discourses on the history of the irrigation of Bukhara oasis

XORAZMSHOH-ANUSHTEGINIYLAR QO'SHINI ETNIK TARKIBI

Raximbayev Xurmat Xursand o'g'li
Urganch Innovatsion University tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqola xorazmshohlar – anushteginiylar davlati harbiy qo'shini etnik tarkibi masalasiga bag'ishlangan bo'lib, shu paytgacha, manbalarda va zamonaviy tadqiqotlarda keltirilgan ma'lumotlarni keng miqyosda hamda yangicha qarashlar va yondashuvlar asosida tahlil qilish va xulosalar chiqarishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: xorazmshohlar-anushteginiylar, qipchoqlar, qang'lilar, uronlar, o'g'uzlar, qarluqlar, turkmanlar, forslar, tojiklar, qoraxitoylar, mo'g'ullar, Jaloliddin Manguberdi, an – Nasaviy, Juvayniy, Ibn al-Asir, Rashidaddin, Juzjoni.

ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ ВОЙСКА ХОРЕЗМШАХОВ-АНУШТЕГИНИДОВ

Рахимбаев Хурмат Хурсанд оглы
Ургенчский Инновационный Университет

Аннотация: Статья посвящена вопросу этнического состава военной армии хорезмшахов-ануштегинского государства, и до сих пор предпринимается попытка проанализировать и сделать выводы на основе информации, представленной в источниках и современных исследованиях на большом масштабе и на основе новых взглядов и подходов.

Ключевые слова: хорезмшахи-ануштегиниди, кыпчаки, кангли, уран, огузы, карлуки, туркмены, персы, таджики, кара-китаи, монголы, Джелал ад-дин Менкбурни, ан-Насави, Джувейни, Ибн аль-Асир, Рашид ад-дин, Джузджани.

THE ETHNIC COMPOSITION OF THE KHWARAZMIAN-ANUSHTEGINID ARMY

Rakhimbayev Khurmat Khursand ogli
Urgench Innovation University

Abstract: The article is devoted to the issue of the ethnic composition of the military army of the Khorezmshahs - Anushteginids state, and until now, an attempt has been made to analyze and draw conclusions based on the information provided in the sources and modern studies on a large scale and on the basis of new views and approaches.

Key words: Khorezmshahs-Anushteginids, Kipchaks, Kangli, Uranus, Oguzes, Karluks, Turkmen, Persians, Tajiks, Kara-Kitai, Mongols, Jalal ad-din Menkburni, an-Nasawi, Juvaini, Ibn al-Asir, Rashid ad-din, Juzjani.

KIRISH (INTRODUCTION). O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoevning 2022 yil 29 avgustda Jaloliddin Manguberdi yodgorlik majmuasining ochilish marosimida: “Chaqmoqdek qisqa umri mobaynida o'zbek xalqiga xos bo'lgan Vatanga cheksiz muhabbat va sadoqat, yuksak harbiy salohiyatni namoyon etib yashagan Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk ajdodlarimiz bilan har qancha faxrlansak, g'ururlansak, arziydi. Ishonaman, oradan yillar, asrlar o'tadi, Sulton Jaloliddin hamisha yurtimizni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash, unga farzandlik mehri, iymon-e'tiqod bilan xizmat qilishning o'chmas timsoli bo'lib qoladi”, – deya ta'kidlagan edilar. Shu jihatdan olganda, Jaloliddin Manguberdi timsoli o'zbek xalqida va ayniqsa yoshlar qalbida chuqur iz qoldirib, shu sababli, buyuk sarkarda Jaloliddin Manguberdi singari vatanparvar, jasoratli ajdodlarimiz hayoti va faoliyatini chuqur o'rganish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlar o'rtasida keng targ'ib etish barchamizning burchimizga aylanishi lozim.